

Семенюк Юрій Євгенович,
аспірант кафедри глобалістики, європейської інтеграції
та управління національною безпекою,
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Одеса
ORCID 0000-0001-7355-6614;

Колісніченко Наталя Миколаївна,
к. держ. упр., доц.,
завідувач кафедри української та іноземних мов,
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Одеса
ORCID 0000-0003-1083-7990

УДК 373.5 (37.018)

doi: 10.34213/tp.19.03.27

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЯК ЧИННИК ЗМІН У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНОЮ ОСВІТОЮ

Розглянуто наслідки впливу європейського освітнього простору на управління національними системами середньої освіти. Досліджено ідею європейського освітнього простору як відображення багаторівневого управління в освіті. Розглянуто національних, наднаціональних та транснаціональних суб'єктів освітньої політики. Відстежено появу та розвиток ідеї "європеїзації" освіти. Як невід'ємний процес формування освітнього простору в Європі обґрунтовується особливість розширення громадської участі в управлінні галуззю, зокрема розглянуто різні форми громадського врядування в системі середньої освіти: шкільні ради, ради керівників закладів, батьківські ради, самоврядування учнів тощо.

Ключові слова: європейський освітній простір, управління національними системами середньої освіти, суб'єкти освітньої політики, європеїзація, громадська участь в управлінні освітою, форми громадської участі в управлінні освітою.

Постановка проблеми. На сьогодні освітня система держав світу характеризується синергією національного і глобального. Більше того, глобалізація та євроінтеграція об'єктивно диктують стратегічну лінію розвитку систем освіти на всіх рівнях їхніх організацій та функціонування: регіональному, національно-державному, міжнародному. Це підтверджується перш за все сучасною освітньою політикою держав. Європа на сьогодні вибудовує загальноєвропейський університетський простір. Із цим процесом модернізації вищої освіти пов'язують поняття "європеїзація освіти", що з'явилося порівняно нещодавно і широко використовується після підписання Маастрихтської угоди 1993 р., коли Європейський Союз (далі – ЄС) офіційно отримав повноваження у сфері вищої освіти в Європі, а формування європейського освітнього простору стало предметом дискусій, своєрідним політичним завданням і чинником змін у національних системах освіти загалом. Для підсистеми середньої освіти характерним у процесі європеїзації є відхід держава та розширення громадської участі в управлінні освітою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив глобалізації на гуманитарну політику держав досліджували К. Бальзер, З. Бауман, А. Вейманн, К. Мартенс, З. Лаїді, Р. Сакман, К. Шор та ін. Особливості формування простору розглядали А. Амараль, М. Лон, Г. Нів, А. Новоа та ін. Наслідки євро-

© Семенюк Ю. Є., Колісніченко Н. М., 2019

пейської інтеграції на управління освітою аналізували М. Генрі, К. Джоунс, Д. Колбі, Б. Лінгард, Г. Маркс, С. Тейлор, Б. Тойна, Д. Хелпін, Л. Хуг та ін. Процеси децентралізації шкільної освіти у контексті євронтеграції вивчали Ф. Барера-Осоріо, А. Спроккеріф та ін.

Невирішені частини загальної проблеми. Загальноєвропейський освітній простір, незважаючи на те, що в його фокусі університетська (вища) освіта, наближає й інші рівні освіти до європейських освітніх норм і стандартів. На сьогодні проведено чимало досліджень процесів входження вищої освіти в європейську, проте бракує аналітики щодо впливів європеїзації на середню освіту, зокрема в управлінні нею.

Мета статті – розкрити наслідки впливу європейського освітнього простору на управління національними системами середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Історія європейської співпраці в галузі освітньої політики сягає початку 1960-х рр. Темпи та масштаб цієї співпраці останніми роками все нарощуються, проте вона залишається досить недо-слідженою сферою освітньої політики [10; 15; 17].

Попри те, що найбільше піддалися європеїзації ті складники освіти, що стосувалися навичок та професійної підготовки, А. Спроккеріф припускає, що “на практиці було дуже важко зробити чіткі розмежування між професійно-технічною освітою, професійною підготовкою, вищою освітою та підвищенням кваліфікації, а також між початковою та середньою освітою” [19, с. 341].

Ідея європейського освітнього простору є відображенням багаторівневого управління в освіті. Вона включає в себе законодавчу базу, що формувалася в результаті ключових самітів, із відповідних програм та обміну досвідом. Ідея “простору” є уособленням постійної взаємодії між невеликими групами професіоналів, менеджерів та експертів галузі освіти. Цей простір не має конституційного підґрунтя, законодавчої основи, постійного місця реалізації або врегульованої громадянської чи бізнес-місії [17]. Однак він формується між державними та європейськими органами врядування, між агенціями та субпідрядниками, науковцями та політиками, експертами та посадовими особами, а також між волонтерами та працівниками державного сектора. Цей простір визначає суб’єктів освітньої політики на національному (суб’єктів національної політики на рівні держав) та транснаціональному рівнях (у межах ЄС, Європейської Комісії (далі – ЄК)); означає зв’язки, мережі, обмін, обговорення (у соціальному та віртуальному аспектах). Отже, національні суб’єкти політики можуть діяти як транснаціональні. Вони характеризуються як нова “влада впливу” у сфері європейської освітньої політики, яка бере участь у тому, що К. Шор, використовуючи загальну ідіому ЄС, називає *engrenage*, переплетенням чи “бюрократичним взаємопроникненням” європейських та національних чиновників, що характеризує процеси створення Європи і символізує транснаціональний ідеалізм [18, с. 147]. У більш широкому соціальному розумінні це означає спільноту мобільних глобальних еліт. Еліта з питань освітньої політики формує окрему підкатегорію, про яку так конструктивно написав З. Бауман, для якого освітній простір втратив свої характеристики обмежувань і легко трансформується як у “реальні”, так і у “віртуальні” стани [9, с. 88].

Економічною передумовою посилення багаторівневого управління європейських держав є перерозподільна функція держави. Такий перерозподіл дозволяє розраховувати на ефективну взаємодію потенційних зовнішніх

партнерів з системою освіти [5, с. 110].

Загалом в ЄС реалізація повноважень від центральної влади внаслідок перерозподілу влади вгору (до ЄС), вниз (до регіонів, місцевих органів влади) та “вбік” (до публічних/громадських/приватних мереж) [13] створює проблеми на рівні координації [11]. У такій галузі, як освіта, що, за європейськими договорами, є сферою відповідальності національних органів влади (принцип субсидіарності), ЄС не може використовувати традиційний “метод спільноти” (*community method*) у прийнятті європейського законодавства. Задля цього європейськими урядами був ініційований Болонський процес, до якого приєдналися і нечлени ЄС. ЄК “узяла на себе центральну роль у Болонському процесі – роль, що набула дуже особливого значення, асоціюючи Болонью з Лісабонською стратегією” [7, с. 277]. ЄК почала активно використовувати відкритий метод координації (ВМК), що став кращим інструментом політики, а урядам країн було запропоновано скласти національні Плани дій на основі інструменту ВМК. Разом із тим розширюється використання “інструментів” та “мереж” нового управління, які деякі автори називають “механізмами м’якого права” [6, с. 26]. Ці механізми включають розвиток “адміністративних мереж” у галузі вищої освіти і використання нових інструментів публічної політики. З огляду на це К. Мартенс, К. Бальцер, Р. Сакман і А. Вайманн [16, с. 2–3] виділяють три аспекти управління: координацію, формування думки та інструменти (як спроможності міжнародної організації розробляти та готувати юридичні рішення, міжнародні домовленості та узгоджені принципи, які впливають на національну політику).

У більшості випадків процесу делегування діє єдиний головний суб’єкт (наприклад, держава) та декілька агентів (наприклад, заклади вищої освіти). В ЄС існує зворотна ситуація: багато головних суб’єктів (країн-членів) та один агент (ЄК). Зростання ролі ЄК помітно в таких сферах, як якість та просування систем ранжування (U-Map та U-Multirank) та упровадження нового Європейського інституту інновацій та технологій. Сформована спільнота глобальної освітньої політики реалізує свою діяльність, що, за визначенням Д. Хелпіна, віддзеркалюється в поняттях “запозичення”, “моделювання”, “передача”, “дифузія”, “привласнення” та “копіювання” [12, с. 204].

Тейлор та ін. [20, с. 61] припустили, що аналіз освітньої політики в період глобалізації повинен враховувати те, як процеси глобалізації враховуються у пріоритетах політики на рівні національних держав; ідеологічні дискурси, які в рамках освітньої політики на національному рівні вже можуть бути глобалізованими; політичні структури, що діють поза націями, формують варіанти національної політики; може виникнути глобальне політичне співтовариство; глобалізаційні процеси впливають на культурну сферу, у межах якої діє освіта.

Говорячи про роль та значення наднаціональних суб’єктів впливу на освіту, несуперечним є значення ОЕСР, а останнім часом і Світового банку, як важливих суб’єктів освітньої політики.

Проблема ідеї освітнього простору полягає в тому, що вона передбачає якісно нове управління національною освітою, що розглядається як нестабільність та нарощування ризиків. Національні суб’єкти освіти в такій ситуації визначили свою роль як ключових керівників та аналітиків у своїх країнах, які відтепер діють в “інтернаціоналізованому” середовищі.

Важливою при цьому була ідея “європеїзації”, яка вибудовувалася під

час формальних заходів із переговорів (роботи різних комітетів, тимчасових робочих груп, проектів тощо), шляхом регулювання та аудиту, діяльності в межах різних організацій та мереж – і все задля досягнення колективних цілей. Ідея європеїзації виникла як проект у нестабільному середовищі. Вона об'єднала суб'єктів освіти, які нездатні були управляти цією нестабільністю на національному рівні. Різні країни по-різному ставилися до неї: хтось активно включався у процес, інші досить стримано його сприймали. Зазначені суб'єкти системи освіти (перш за все очільники міністерств/департаментів освіти, чиновники від освіти, політики) виступали основними прихильниками глобалізації, доносили до населення основні ідеї європеїзації, намагаючися гармонізувати її “симпатиків” і “критиків”.

Суб'єкти, виступаючи символічними аналітиками, намагаються осмислити змінний контекст освітньої галузі, у якій вони працюють. Оскільки ресурси можуть бути залучені як у кожній країні окремо, так і в Європі в цілому шляхом розширення мереж та зрозумілого й рефлексивного донесення до населення змісту європеїзації, простір, у якому це відбувається, також змінюється (змінює свою конфігурацію). Вони, з огляду на європеїзацію освіти, формують нове визначення транснаціональних держав та глобалізації, оскільки, за визначенням З. Лайді, владна Європа ніколи не побачить світло дня, якщо її значення не буде усвідомлене її громадянами та рештою світу [14, с. 144]. Суб'єкти системи освіти прагнуть формувати саме таке визначення європейського освітнього простору.

Важливим аспектом європеїзації освіти є розширення громадської участі в управлінні галуззю. Залучення до управління освітою широкої громадськості, яка нагромаджує та виражає інтереси населення, сприяє багаторівневості та подоланню вузькогалузевого підходу до сфери освіти. Вплив громадськості на освіту та якість освіти визначається таким: підвищення орієнтації освітніх програм (результатів і умов освіти) на потреби населення; підвищення відповідальності закладів освіти, адміністрацій, педагогів за результати діяльності; зростання соціального потенціалу освіти та її впливовості за рахунок об'єднання зусиль і ресурсів із громадськістю; диверсифікація джерел формування ресурсної бази освіти; зниження рівня конфліктності у відносинах учасників освітнього процесу, зниження соціальної напруженості у сфері освіти; підтримка і лобювання громадськістю інтересів розвитку системи освіти як таких, що принципово збігаються з інтересами громадськості; висока соціалізація старшокласників на основі досвіду участі в роботі органів державно-громадського управління; підвищення якості та обґрунтованості прийнятих управлінських рішень як у закладах освіти, так і в системі освіти загалом; формування й розвиток стратегічного характеру управління школою (на основі стратегій, узгоджених з усіма головними учасниками освітнього процесу); стимулювання потреби суб'єктів системи управління освітою до отримання управлінської освіти.

Структура системи державно-громадського управління освітою – це сукупність органів державної влади, недержавних організацій та громадських об'єднань, взаємопов'язаних, які взаємодіють між собою на основі демократичних принципів та скоординованої участі в розробленні та прийнятті рішень з метою оптимального досягнення результатів, передбачених змістом освітньої політики держави і статутами закладів освіти.

Традиційно громадська участь проявлялася широко на рівні закладів

освіти (інституційний рівень). До Ради запрошуються представники педагогічної та батьківської громадськості, які представляють, зокрема, жителів віддалених сіл. Громадська Рада виконує дві важливі ролі: експертної платформи і комунікаційного механізму для інформування громадськості з питань освіти [3, с. 5].

Шкільні ради можна розглядати як орган, який реалізує демократичні тенденції в управлінні школами і дозволяє зробити висновки про участь громадськості в управлінні закладами освіти. Такі ради, які започатковано були у Великій Британії і США, набули протягом останніх десятиліть поширення й в інших країнах, де було створено різноманітні моделі шкільних рад: управлінські ради, які складаються з волонтерів (працюють на безоплатній основі); управлінські ради із залученням професійних менеджерів, які отримують зарплату); управлінські ради, які координуються національними радами або асоціаціями керівників та ін. Серед функцій управління освіти є такі, як організація шкільного транспорту, призначення директорів шкіл, забезпечення підручниками тощо [1].

Ради керівників закладів. Практика громадського управління освітою в сучасних розвинених країнах існує з другої половини ХХ ст. У Великобританії Асоціацію керівників шкіл створено в 1987 р. (від початку ця організація звалася Національною Радою керівників шкіл) [8].

Батьківські ради. Практика управління школою батьками існує з початку минулого століття: з 1917 р. – у Нідерландах; з 1918 р. – у США, коли виникли шкільні управлінські ради в окремих штатах. Міністерства освіти цих країн наголошують на важливості участі громадськості в управлінні школою і необхідності поліпшення форм роботи з керівниками шкіл. У дослідженні Європейської Ради “Правові принципи участі батьків у політиці освіти” проаналізовано освітнє законодавство країн Європи [21] і зроблено висновки, що у багатьох країнах Європи після проведених реформ нове законодавство забезпечує можливості батькам брати участь в оцінюванні роботи школи. Відтак принцип демократичної участі батьків у питаннях шкільної освіти поширюється: на формулювання і моніторинг стратегій освіти; систему керівництва і управління освітою при плануванні нововведень; надання інформації та підзвітності з питань забезпечення ресурсів навчання, результатів навчальної та виховної роботи; оцінювання якості освіти. Як показує досвід різних країн, участь батьків в управлінні освітою є одним із механізмів демократизації, при цьому така участь включає і звітність школи. Звіти шкіл не тільки інформують громадськість про якість освіти, а й залучають батьків до оцінювання вдосконалення діяльності школи. Аналіз законодавства країн Європи показує, що існують різні механізми реалізації права батьків на участь в управлінні освітою: законодавче закріплення участі батьків на всіх рівнях прийняття рішень (національний (загальнодержавний), рівень великих адміністративних округів, рівень самоврядування, рівень школи, рівень класу); визначення процедур формування органів участі та процедур взаємодії з іншими органами; надання пропозицій за суб’єктом їхнього подання (пропозиції можуть бути громадськими з обов’язковою квотою представників батьків; батьківськими; експертними, у яких батьки не беруть участі); обов’язкове подання керівниками рад та директорами шкіл щорічного звіту про стан шкільної освіти, реалізація права громадських/батьківських рад на отримання консультацій; проведення оцінювання шкіл (діяльності шкіл) за

участю громадськості, включаючи батьківські ради;

У процесі об'єднання територіальних громад ефективно управління освітою означає: забезпечення рівних шансів для всіх учнів незалежно від ставлення до освіти їхніх батьків і місця проживання родини; постійне залучення батьківської громадськості до партнерства заради дітей і, таким чином, підвищення обізнаності батьків щодо якості освіти та її значення у житті дітей [4, с. 16].

Самоврядування учнів. Важливу роль в управлінні школою відіграє самоврядування учнів. Органом самоврядування є Рада учнів школи, що обирається зі складу учнів старших (8-го – 11-го) класів; структурним підрозділом, який вирішує організаційні питання, може бути Рада старост. Діяльність шкільного самоврядування учнів здійснюється за такими напрямками: допомога в організації шкільних свят, вечорів, концертів, інтелектуальних турнірів; допомога в організації позакласної спортивної роботи в школі; діяльність з організації передачі інформації (шкільне радіо, стінгазети, зв'язок з іншими органами управління); допомога в організації трудових справ; шефська робота з учнями молодших класів; нормативно-правова діяльність всередині органу самоврядування.

Органи громадського управління освітою створюються на рівні регіону (області, району) при державних адміністраціях і освітніх організаціях. На рівні регіону можуть створюватися об'єднання батьків: піклувальні ради, управлінські ради, наглядові ради, батьківські комітети, благодійні фонди, ради батьків, ради матерів та ін.; об'єднання працівників закладів загальної освіти – асоціації, професійні ради, педагогічні ради, ради загальноосвітніх навчальних закладів, загальні збори працівників трудового колективу, ради керівників закладів середньої освіти та ін.; дитячі громадські об'єднання: учнівські ради, ради старшокласників та ін.; асоціації випускників.

Зокрема, на *регіональному рівні*, як свідчить світовий досвід, найбільший інтерес становить така форма рад, як регіональна рада з питань освіти (з питань загальної середньої освіти, розвитку загальної середньої освіти регіону та ін.), склад яких формується персонально з числа представників законодавчої та виконавчої влади регіону; представників органу управління освіти регіону; представників муніципалітетів (органів місцевого самоврядування та (або) муніципальних органів управління освітою); представників муніципальних рад з питань освіти; представників педагогічної громадськості (представників закладів освіти, суспільно-педагогічних об'єднань), ЗМІ, роботодавців та ін.

До компетенції регіональної ради з питань відносять, як правило:

- узгодження програм і планів розвитку освіти регіону;
- розроблення положень щодо стимулювання розвитку освіти шляхом проведення регіональних конкурсів;
- виділення грантів на проектну діяльність та ін;
- підготовку щорічних публічних доповідей (звітів) суспільству про стан системи освіти регіону, про виконання планів і програм її розвитку, про реалізацію конкурсів і грантів у сфері освіти.

Створюються ради *муніципального рівня*, які реалізують принцип державно-громадського управління освітою в громаді. Такі муніципальні ради наділяються повноваженнями попереднього узгодження найважливіших місцевих рішень в галузі освіти. Досягається це тим, що органи місцевого самоврядування, схвалюючи відповідні нормативні акти про створення та-

ких рад, беруть на себе зобов'язання не приймати тих чи інших рішень без узгодження з радами з питань освіти. До компетенції муніципальних рад з питань освіти, як правило, належить таке:

– узгодження муніципальних правових актів, які містять плани і програми розвитку та змін в муніципальній системі освіти (щодо відповідності принципам її доступності та якості);

– узгодження кандидатури на посаду керівника органу управління освітою, на посаду керівника муніципального освітнього закладу;

– узгодження муніципального правового акта про порядок стимулювання керівників муніципальних закладів освіти;

– узгодження муніципального правового акта про створення, реорганізацію та ліквідацію муніципального закладу освіти згідно з порядком, встановленим органом місцевого самоврядування.

Крім розглянутої моделі, на муніципальному рівні реалізуються такі моделі громадської участі в управлінні освітою, як ради батьківської громадськості, ради батьків, муніципальні райони, міські батьківські збори.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Незважаючи на всі плюси та мінуси участі країн у загальноєвропейському освітньому просторі, цей процес неминучий. Європеїзація освіти створює не задіяні раніше можливості для вирішення проблем збереження і примноження освітнього потенціалу країн. Разом із вищою зазнають змін також інші рівні освіти, у т. ч. її середня ланка. Навіть за неоднозначності, багаторівневості поняття “європеїзація” країни все одно включаються до нього, що відображається: в інформатизації освітнього процесу, реалізації концепцій випереджальної якості відкритої освіти і сталого розвитку, громадської участі в управлінні освітою.

Список використаних джерел

1. Громовий В. Як управляти шкільною освітою? URL: <https://osvita.ua/school/method/1012/>.
2. Закон України “Про освіту”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Методичні рекомендації щодо створення системи управління освітою об'єднаних територіальних громад / укл. : Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевский В.; розроб. разом із Департаментом освіти і науки Хмельницької обл. держ. адміністрації. Хмельницький, 2017. 22 с.
4. Нова школа у нових громадах : посіб. з ефективного управління освітою в об'єднаних територіальних громадах / шведсько-український проект “Підтримка децентралізації в Україні” ; укл. : Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевскі В. Київ, 2017. 128 с.
5. О социальном партнерстве в сфере образования / Осипов А., Карстанье П., Тумалев В., Зарубин В. *Социологические исследования*. 2008. № 11. С. 108–115.
6. Amaral A., Veiga A. The European higher education area. Various perspectives on the complexities of a multi-level governance system. *Educação, Sociedade & Culturas*. 2012. № 36. С. 25–48.
7. Amaral A., Neave G. On Bologna, weasels and creeping competence. In Alberto Amaral, Guy Neave, Christine Musselin, & Peter Maassen (Eds.) *European integration and governance of higher education and research*. Dordrecht : Springer. 2009. P. 271–289.
8. Barrera-Osorio F. *Decentralized Decision-Making in Schools*. Washington : World bank, 2009. 146 p.
9. Bauman, Z. *Globalisation: the human consequences*. Cambridge : Polity Press, 1998. 160 p.
10. Coulby D., Jones C. *Postmodernity and European Education Systems*. Stoke-onTrent : Trentham Books, 1995. 184 p.
11. De la Porte C., Pochet Ph. The European employment strategy: Existing research and remaining questions. *Journal of European Social Policy*. 2004. № 14 (1). P. 71–78.
12. Halpin D. Practice and Prospects in Educational Policy Research, In D. Halpin & B. Troyna (Eds.). *Researching Educational Policy: ethical and methodological issues*. London : Falmer Press.

1994. P. 198–206.

13. Hooghe L., Marks G. Multi-level governance and European integration. Lanham, MD : Rowman & Littlefield, 2001. 251 p.

14. Laidi Z. A World without Meaning – the crisis of meaning in international politics. London : Routledge, 1998. 240 p.

15. Lawn M. Borderless Education: imagining a european education space in a time of brands and networks. *Discourse*. 2001. № 22 (2). P. 173–184.

16. Martens K., Balzer C., Sackmann R., Weymann A. Comparing governance of international organisations: The EU, the OECD and educational policy. TransState Working Papers No. 7. Bremen : Collaborative Research Center, University of Bremen. URL: <http://www.sfb597.uni-bremen.de/pages/pubApBeschreibung.php?SPRACHE=en&ID=8>.

17. Novoa A. The Restructuring of the European Educational Space: changing relationships among states, citizens and educational communities. In T. Popkewitz (Ed.) *Educational Knowledge Changing Relationships Between the State, Civil Society and the Educational Community*. Albany : State University of New York Press, 2000. P. 31–57.

18. Shore C. Building Europe: the cultural politics of European integration. London : Routledge, 2000. 270 p.

19. Sprokkereef A. Developments in European Community Education Policy. In J. Lodge (Ed.) (2nd Edn) *The European Community and the Challenge of the Future*. London : Pinter. 1995. P. 323–354.

20. Taylor S., Rizvi F., Lingard B. & Henry M. *Educational Policy and the Politics of Change*. London : Routledge, 1997. 208 p.

21. The Role of Parents in the Education Systems of the European Union. EURYDICE. The information network on education in Europe. European unit of EURYDICE. 2010. 132 p. URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/19d16c4b-940e-4830-b246-f1a62b490c5c>

References

1. Hromovyi, V. Yak upravliaty shkilnoiu osvitoiu? URL: <https://osvita.ua/school/method/1012/> [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy “Pro osvitu”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].

3. Metodychni rekomendatsii shchodo stvorennia systemy upravlinnia osvitoiu obiednanykh terytorialnykh hromad. (2017). A. Seitosmanov, O. Fasolia, V. Markhlievskiy (Eds.). Khmelnytskyi [in Ukrainian].

4. Nova shkola u novykh hromadakh: posibnyk z efektyvnoho upravlinnia osvitoiu v obiednanykh terytorialnykh hromadakh. (2017). A. Seitosmanov, O. Fasolia, V. Markhlievskiy (Eds.) [in Ukrainian].

5. O sotsyalnom partnerstve v sfere obrazovanyia. A. Osypov, P. Karstane, V. Tumalev, V. Zarubyn. (2008). *Sotsyolohycheskye yssledovaniya*, 11, 108–115 [in Russian].

6. Amaral, A., Veiga, A. (2012). The European higher education area. Various perspectives on the complexities of a multi-level governance system. *Educação, Sociedade & Culturas*, 36, 25–48.

7. Amaral, A., Neave, G. (2009). On Bologna, weasels and creeping competence. In Alberto Amaral, Guy Neave, Christine Musselin, & Peter Maassen (Eds.) *European integration and governance of higher education and research*. Dordrecht: Springer.

8. Barrera-Osorio, F. (2009). *Decentralized Decision-Making in Schools*. Washington: World bank.

9. Bauman, Z. (1998). *Globalisation: the human consequences*. Cambridge: Polity Press.

10. Coulby, D., Jones, C. (1995). *Postmodernity and European Education Systems*. Stoke-on-Trent: Trentham Books.

11. De la Porte, C., Pochet, Ph. (2004). The European employment strategy: Existing research and remaining questions. *Journal of European Social Policy*. 14 (1). 71–78.

12. Halpin, D. (1994). *Practice and Prospects in Educational Policy Research*. D. Halpin, B. Troyna (Eds.). *Researching Educational Policy: ethical and methodological issues*. 198–206. London: Falmer Press.

13. Hooghe, L., Marks, G. (2001). *Multi-level governance and European integration*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

14. Laidi, Z. *A World without Meaning – the crisis of meaning in international politics*. (1998).

London: Routledge.

15. Lawn, M. (2001). Borderless Education: imagining a European education space in a time of brands and networks, *Discourse*, 22 (2). 173–184.

16. Martens, K., Balzer, C., Sackmann, R., Weymann, A. Comparing governance of international organisations: The EU, the OECD and educational policy. TransState Working Papers No. 7. Bremen: Collaborative Research Center, University of Bremen. URL: <http://www.sfb597.uni-bremen.de/pages/pubApBeschreibung.php?SPRACHE=en&ID=8>.

17. Novoa, A. (2000). The Restructuring of the European Educational Space: changing relationships among states, citizens and educational communities. T. Popkewitz (Ed.) *Educational Knowledge Changing Relationships Between the State, Civil Society and the Educational Community*. 31–57. Albany: State University of New York Press.

18. Shore, C. (2000). Building Europe: the cultural politics of European integration. London: Routledge.

19. Sprokkereef, A. (1995). Developments in European Community Education Policy. J. Lodge (Ed.). *The European Community and the Challenge of the Future*. 323–354. London: Pinter.

20. Taylor, S., Rizvi, F., Lingard, B. & Henry, M. (1997). Educational Policy and the Politics of Change. London: Routledge.

21. The Role of Parents in the Education Systems of the European Union. EURYDICE. The information network on education in Europe (2010). European unit of EURYDICE. URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/19d16c4b-940e-4830-b246-f1a62b490c5c>

Semenyuk Yu. Ye., *Postgraduate Student of Global Studies, European Integration and National Security Management Department, ORIDU NAPA, Odesa*
ORCID 0000-0001-7355-6614;

Kolisnichenko N. M., *PhD in Public Administration, Associate Professor, Head of Ukrainian and Foreign Languages Department, ORIDU NAPA, Odesa*
ORCID 0000-0003-1083-7990

THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE AS A FACTOR FOR CHANGES IN THE SCHOOL MANAGEMENT SYSTEM

The paper examines the impact of the European educational space on the national secondary education management systems. The idea of the European educational space as a reflection of multilevel governance in education is explored. The concept of multi-level governance is studied as the way to approach the complexity of European relations, the threats and opportunities, groups and communications of policy actions in Europe. Multilevel governance is argued to be used to explore the EU as a fluid system of governance. That means that it is characterised by complexity at the supra-national, national, and institutional levels.

National, supranational and transnational educational policy actors are considered. The paper concerns the ways in which various education actors in different locations in Europe are working together and with national and trans-national representatives - within the EU and countries.

The emergence and development of the idea of “Europeanization” of education are revealed. The idea of the European education space is connected with the idea of Europeanization. The paper studies its definitions, base, its history, etc. It is concluded that this area is being shaped by constant interaction between various institutions and groups of professionals, managers and experts.

As an integral process of formation of educational space in Europe, the peculiarity of expanding public participation in the decision-making on education is studied. In particular, various forms of public governance in the system of secondary education are considered: school boards, boards of school principals, parents boards, self-governance of students and so on.

Key words: European education space, management of national secondary education systems, actors of education policy, Europeanization, public participation in education decision-making, forms of public participation in education management.

Надійшла до редколегії 04.09.2019 р.